

Слепян Е.В., к. е. н.,
доцент кафедри економіки підприємства
Запорізька державна інженерна академія
Сотченко Ю.К., викладач кафедри
економіки підприємства
Запорізька державна інженерна академія
Николаєв С.В., студент
Запорізька державна інженерна академія

ВИРОБНИЧА ПОТУЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ

Слепян Е.В., Сотченко Ю.К., Николаєв С.В. Виробнича потужність підприємства та підвищення ефективності її використання. У статті висвітлено поняття «виробнича потужність підприємства», визначено основні види виробничої потужності, вказано послідовність розрахунків, за якими визначають виробничу потужність кожного підрозділу промислового підприємства, сформовано класифікацію факторів впливу на величину формування виробничої потужності, розглянуто напрями підвищення ефективного використання виробничої потужності.

Ключові слова: ефективність, виробнича потужність, формування, класифікація факторів, підвищення інтенсивності використання, підвищення екстенсивності використання, оптимізація.

Слепян Э.В., Сотченко Ю.К., Николаев С.В. Производственная мощность предприятия и повышение эффективности ее использования. В статье освещено понятие «производственная мощность предприятия», определены основные виды производственной мощности, указана последовательность расчетов, определяющих производственную мощность каждого подразделения промышленного предприятия, сформирована классификация факторов влияния на величину формирования производственной мощности, рассмотрены направления повышения эффективного использования производственной мощности.

Ключевые слова: эффективность, производственная мощность, формирование, классификация факторов, повышение интенсивности использования, повышение экстенсивности использования, оптимизация.

Slepian E.V., Sotchenko Y.K., Nikolayev S.V. Production capacity and efficiency of its use. The Article deals with the concept of fabric capacity, the main types of productive capacity are defined. Sequence of calculations are noted which determine the production capacity of each unit of industrial enterprise. Classification of factors influencing the formation of the value of production capacity is defined. Ways of increasing efficient use of production capacity are considered.

Keywords: efficiency, production capacity, formation, classification factors increasing the intensity of use, increasing the extensiveness of use, optimization.

Постановка проблеми. Основною метою функціонування будь-якого підприємства в умовах жорсткої конкуренції є забезпечення міцних позицій на ринку. Дефіцит якісно нових виробничих потужностей є однією із суттєвих проблем багатьох підприємств. Нарощування, оновлення і структурна перебудова виробничих потужностей підприємств впливають на ефективність виробничо-господарської діяльності. Нові економічні процеси, що відбуваються в Україні в умовах інтеграції, зумовлюють необхідність постійного підвищення технічного рівня вітчизняного виробництва для утримання ринкових позицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми і питання щодо формування й оцінки виробничої потужності підприємств, визначення умов

економічної ефективності розширення й освоєння нових виробничих потужностей розглядали у своїх працях такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти, як П. Друкер, А. Маршалл, М. Портер, І.М. Бойчик, І.С. Грозний, І.Б. Швець та ін. Останні публікації в періодичній літературі та в офіційних урядових матеріалах акцентують увагу на проблемах хронічного недовантаження наявних виробничих потужностей промислових підприємств в умовах тривалої кризової ситуації в Україні, оскільки цей недолік суттєво впливає на економічну ефективність виробництва, а отже, на динаміку і напрям інвестиційних вкладень

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у визначенні особливостей формування виробничої потужності вітчизняних підприємств та в

розгляді напрямів підвищення ефективності її використання в сучасних умовах господарювання.

Виклад основних результатів. Нині Україна стикнулася з проблемою структурних перетворень національної економіки, які пов'язані не тільки з необхідністю становлення ринкових відносин, але й об'єктивною потребою відповідати розвинутим світовим господарським системам [1, с. 243].

Виробнича потужність підприємства – це максимально можливий випуск продукції в номенклатурі й асортименті планового року за повного використання виробничого обладнання з урахуванням заходів щодо впровадження передової технології виробництва і наукової організації праці.

Розрізняють такі види виробничої потужності:

– перспективна виробнича потужність: відображає очікувані зміни технології й організації виробництва, номенклатури основної продукції, закладені в перспективних планах підприємства;

– проектна виробнича потужність: під час зазначення проектних норм продуктивності окремих видів обладнання вказується сумарна загальна потужність споруджуваного підприємства або під час реконструкції виробничого об'єкта;

– діюча (поточна) виробнича потужність підприємства (цеху, лінії, агрегату, машини): відображає потенційну можливість виробити протягом календарного періоду часу максимальну кількість продукції згідно з номенклатурним планом, визначається за потужністю провідних виробничих цехів, дільниць, лінії, агрегатів, груп обладнання, машини;

– вхідна виробнича потужність: потужність на початок планового періоду (квартал, рік);

– виробнича потужність на виході: вказується потужність на кінець планового періоду;

– вибуваюча виробнича потужність: вибуваюча з процесу виробництва потужність у плановому періоді;

– середньорічна виробнича потужність: базис для розрахунку виробничої програми.

Для розрахунку виробничої потужності необхідно мати такі дані: плановий фонд робочого часу одиниці обладнання, кількість одиниць обладнання, продуктивність обладнання, трудомісткість виробничої програми, досягнутий коефіцієнт виконання норм виробітку.

Існує послідовність розрахунків, за якими визначають виробничу потужність кожного наступного підрозділу промислового підприємства, що наведено на рис. 1.

Підвищення ефективності використання виробничої потужності – проблема комплексна. Вона охоплює не тільки питання капітальних вкладень (інвестицій) і використання обладнання, а й тісно пов'язана з питаннями планування, організації, технічної підготовки й управління виробництвом, а також підвищення зацікавленості підприємства в кращому використанні обладнання.

А. Маршалл був одним із перших учених, який обґрунтував необхідність оптимізації величини виробничих потужностей підприємств. Він звернув увагу на зміни ціни в періодах, протягом яких пропозиція може збільшуватися до точки максимальної виробничої потужності, і довготривалому періоді, коли змінюється технологія. Поточний розмір основного капіталу А. Маршалл визначав як максимальну потужність. Питання формування виробничих потужностей як фактора виробництва розглядали

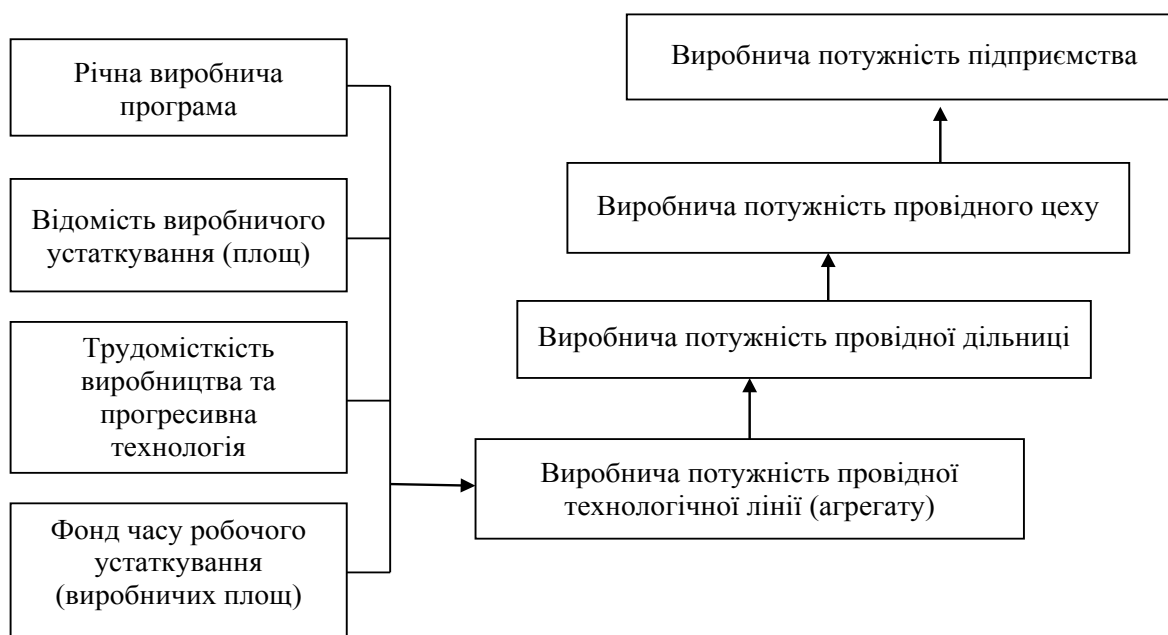

Рис. 1. Послідовність розрахунків виробничої потужності підприємства

Джерело: складено за [2]

Р. Харрод та О.Д. Домар, які прийшли до висновку, що ефективність функціонування виробничої системи визначається не тільки величиною обсягу виробництва продукції, а і прибутку від реалізації як фінансового показника ефективності [3, с. 74].

У сучасних умовах господарювання створення нових виробничих потужностей, їх раціональне структурування формується тільки з урахуванням впливу нових цілей підприємства. Для ухвалення управлінських рішень про створення, розширення та диверсифікацію діючих виробничих потужностей необхідна систематизація чинників, які впливають на формування виробничої потужності. Класифікація факторів, що впливають на величину формування виробничої потужності, побудована за ознакою їхньої деталізації (рис. 2).

У взаємозв'язку з економічними результатами впровадження нових технологічних систем існує необхідність визначення умов їх ефективного використання під час дослідження особливостей формування виробничих потужностей в Україні. У системі планування й управління виробництвом цей процес набуває не тільки теоретичного, але й практичного значення.

Ефективне використання виробничої потужності надає підприємству можливість виробляти більше продукції за менших затрат ресурсів.

Підвищення інтенсивності використання й екстенсивності навантаження виробничих потужностей належить до напрямів підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства.

Екстенсивне завантаження машин, обладнання й устаткування можна підвищувати до обмеженого календарним фондом часу певного рівня. Як правило, заходи екстенсивного напрямку не потребують капітальних витрат.

Резерви підвищення інтенсивного навантаження устаткування практично не є такими вичерпними, зростаючий рівень інтенсивного використання виробничого апарату потребує значних інвестицій. Але треба зазначити, що вкладення капіталу порівняно швидко відшкодовуються за рахунок одержуваного додаткового економічного ефекту.

Постійні структурні перетворення виробничої системи різних рівнів мають особливе значення за орієнтації на ринкові потреби.

Рис. 2. Класифікація факторів впливу на величину формування виробничої потужності

Джерело: складено за [4]

Сучасні тенденції структурних перетворень ґрунтуються на системному підході, що має такі складники:

- створення достатньо автономних та самостійно взаємодіючих виробничих підрозділів;
- розвиток горизонтальних, а не вертикальних зв'язків;
- гнучке використання робочої сили; впровадження творчих ідей у виробництво;
- пристосування виробництва до замовлень ринку й організація виробництва дрібних партій продукції;
- створення безперервно-поточкових систем багатопредметного виробництва;
- відмова від страхових запасів;
- нові якісні технологічні системи [5, с. 70].

В умовах автоматизації виробництва та під час упровадження сучасних інноваційних технологій виявлення цих закономірностей формується науково-методичний фундамент удосконалення системи показників техніко-економічного й оперативно-виробничого планування.

Наявність конкуренції між виробниками на внутрішньому ринку країни та прагнення до активної позиції на міжнародному ринку сприяють активізації інвестиційних процесів, спрямованих на розширення й уведення в експлуатацію нових виробничих потужностей. Але низька рентабельність продукції українських промислових підприємств обмежує здійснення інвестиційної діяльності, це зумовлює жорсткі вимоги до обґрунтування необхідних обсягів виробничої потужності та відповідних інвестиційних ресурсів.

На ефективність виробничо-господарської діяльності підприємства істотно впливає важливий показник – гнучкість. Здатність оперативного реагування на зміну споживчого попиту активно впливає та є потужним стимулом для формування якісно нових конкурентоспроможних виробничих потужностей.

Підприємства в коротші терміни і з меншими витратами суспільної праці одержують більший обсяг виробленого продукту, якщо використовують інтенсивні методи розвитку виробництва під час зростання технічного рівня виробництва, прискорення відтворювальних процесів та реалізації процесів технічного оновлення виробництва.

Успішне вирішення завдань створення й освоєння принципово нових виробничих потужностей припускає всебічне вивчення особливостей їх впливу на рівень розвитку продуктивних сил, структуру господарського управління, організацію виробничо-технологічних зв'язків. Ефективність виробничих процесів на цій основі зумовлена як концентрацією виробництва й економією праці, так і великими оперативними можливостями щодо освоєння нових виробів, прискоренням оновлення продукції та поліпшенням її якості [7].

Досвід використання виробничої потужності та ресурсів підприємств промислово розвинутих країн

світу свідчить, що стратегія ресурсозбереження й тактика введення нових виробничих потужностей є взаємообумовленими, а висока ефективність виробництва може бути досягнута за рахунок поточної мобілізації економічних та організаційних чинників. Одним із чинників, який суттєво впливає на бізнес-процеси на підприємстві та результати їх здійснення, є наявна організаційна структура управління підприємством [8].

Отже, визначальним фактором забезпечення виживання на ринку і гарантування конкурентоспроможності підприємства є оптимізація структури його управління.

У сучасних умовах становлення ринкового механізму господарювання важливим чинником зростання ефективності діяльності підприємства є підвищення ефективності використання основних засобів та виробничих потужностей підприємств.

Проблемі підвищення ефективності використання основних засобів належить центральне місце в період становлення ринкового механізму господарювання. Від вирішення цього завдання залежать фінансовий стан підприємства та рівень його конкурентоспроможності.

Існує система показників для з'ясування ефективного використання основних засобів. Оцінку ефективності використання всієї сукупності основних засобів підприємства дають узагальнюючі показники:

- коефіцієнти використання устаткування;
- фондомісткість продукції;
- рентабельність основних засобів;
- віддача основних засобів (фондовіддача);
- коефіцієнт змінності роботи устаткування;
- озброєність праці основними засобами (фондоозброєність);
- коефіцієнт використання виробничої потужності;
- інтегральний коефіцієнт використання устаткування.

Шляхами підвищення ефективності використання основних засобів можуть бути:

- скорочення тривалості виробничого циклу;
- вдосконалення технологічних процесів;
- застосування прогресивних форм організації виробництва і праці;
- оптимізація структури виробничого обладнання;
- ліквідація проблемних місць у виробничому процесі;
- вдосконалення структури основних засобів підприємства;
- технічне переозброєння підприємства;
- механізація та автоматизація виробництва;
- забезпечення максимальної виробничої потужності підприємства.

Скорочення строків освоєння нових потужностей, інтенсифікація виробничих процесів, розвиток

спеціалізації і кооперування промислових підприємств також дуже важливі для ефективного використання виробничих потужностей.

Іноді на підприємствах мають місце значні простої обладнання через різні причини. Найчастіше – це порушення виробничо-технологічної дисципліни, недоліки в матеріально-технічному забезпеченні, організації ремонту обладнання, наявність «вузьких» місць у виробничому процесі. Зниження рівня простоїв устаткування, підвищення екстенсивного навантаження обладнання є важливими факторами покращення використання виробничих потужностей.

Визначення доцільних обсягів нарощування виробничої потужності в умовах розширення виробництва має передбачати оцінку співвідношення прогнозованого обсягу продажу, відповідної виробничої потужності підприємства й інвестиційних витрат. При цьому важливою є не тільки можливість розширення виробництва щодо обсягів продукції, але й можливість забезпечення більшої гнучкості виробничої потужності в умовах динамічно змінюваного попиту на продукцію, що сприятиме підвищенню ефективності виробництва.

Зовнішнім чинником гнучкості виробничої потужності, що визначає життєвий цикл товару у змінюваному в часі процесі, є термін виробництва й реалізації виробу. Отже, гнучкість потужності виробництва на підприємстві треба розглядати з урахуванням етапів життєвого циклу виробу. Аналіз ринкової ситуації за допомогою оцінки чинника

часу і наявних фінансових ресурсів допоможе прийняти рішення про виробництво нових продуктів, їх кількість та обсяг виробництва загалом.

Одним із вагомих напрямів підвищення ефективності використання виробничої потужності на підприємствах є своєчасне виявлення необхідних резервів виробничої потужності та визначення економічно доцільних видів резервів, їх обсягів за видами. Цей шлях дає змогу підприємствам оперативніше реагувати на зміну факторів зовнішнього середовища, у тому числі споживчого попиту на продукцію.

Висновки. Отже, дослідження ролі та місця виробничої потужності в суспільному виробництві показує, що від рівня використання виробничих потужностей підприємств та їх темпів приросту залежать темпи економічного розвитку. Вирішення цієї проблеми дає можливість підприємствам удосконалити процес оцінювання вільних потужностей, резервів та вузьких місць для мобілізації прихованих резервів та ліквідації невідповідності потужності окремих цехів, дільниць, груп обладнання мінімальної потужності відповідного підрозділу, підвищити ефективність управління собівартістю продукції та її ціноутворенням тощо. Розроблення нових механізмів функціонування виробництва та вдосконалення його моделі роблять питання ефективного управління та оптимізації виробничої програми підприємства одним із найважливіших для сучасної української економіки.

Список літератури:

1. Тисунова В.Н. Трансформація української економіки и ее региональные аспекты / В.Н. Тисунова. – Луганск : РИО ЛГУВД, 2007. – 560 с.
2. Бойчик І.М. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / І.М. Бойчик. – К. : Атіка, 2002. – 480 с.
3. Юхименко П.І. Історія економічних учень : [навч. посіб.] / П.І. Юхименко, П.М. Леоненко. – К. : Знання-Прес, 2000. – 514 с.
4. Орлов О.О. Планування діяльності промислового підприємства : [підручник] / О.О. Орлов. – К. : Скарби, 2002. – 336 с.
5. Швець І.Б., Распопов Р.С. Управління виробничими потужностями на підприємствах кондитерської галузі / І.Б. Швець, Р.С. Распопов. – Донецьк : Норд-Пресс, 2010. – 156 с.
6. Березін О.В. Завдання та механізми оптимізації структури потенціалу підприємства / О.В. Березін, Н.Б. Кушнір // Вісник Національного ун-ту водного господарства та природокористування. Економіка. – 2007. – Вип. 4(40). – Ч. 2. – С. 20–27.
7. Несторишен І.В. Проблеми оцінювання виробничої потужності промислових підприємств в умовах ринку / І.В. Несторишен [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2011_1/185.pdf.
8. Гринкевич С.С., Лозинський В.Я. Роль виробничих критеріїв у формуванні оптимальної виробничої програми / С.С. Гринкевич, В.Я. Лозинський [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pdaa.edu.ua/np/pdf5/15.pdf>.